

Journalistiliiton luottamus kriisi 2023 ja viestinnän kriisivalmiuden kehittäminen

Selvityksen taustaa

Taustalla on liiton valtuuston syyskokouksessa marraskuussa 2023 tekemä ponsi. Siinä edellytettiin selvitystä liiton viestinnästä luottamus kriisin aikana.

Lilly Korpiolan toimeksiantona on ollut tehdä Journalistiliitolle sisäistä selvitystä kriisiviestinnästä ja esittää liitovaltuustolle kehittämissuositukset kevätkokouksessa.

Selvitystä varten on käyty läpi laajasti liiton viestintää, päätöspöytäkirjoja, analysoitu media-aineistoja ja saatavilla olevat sosiaalisen median keskustelut luottamus kriisin aikana. Selvitystä varten on tehty useita ryhmä- ja yksilöhaastatteluita (mm. liiton työhuonekunta, 2023 toiminut viestintäyksikkö, liiton puheenjohtaja, johtoryhmä, liiton palkkaama ulkopuolinen kriisiviestinnän ammattilainen, hallitus ja liiton valtuuston puheenjohtajisto). Haastatteluista, tiedotteista ja media-aineistoista on syntynyt analyysin pohja, jonka lopputulemana on Journalistiliiton kriisiviestinnän kehittämissuositukset.

Viestintä on perustavanlaatuinen vuorovaikutuksen väline luottamuksen rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Viestinnän kautta yksilöt ja ryhmät voivat ymmärtää toisiaan, tehdä yhteistyötä ja saavuttaa yhteisiä päämääriä. Erityisesti kriisiviestintä on kriittistä tilanteissa, joissa luottamusta haastetaan yksilöiden tai yhteisöjen välillä. Tämän vuoksi tätä selvitystyötä tehdessä olen kiinnittänyt jokaisessa vaiheessa huomion siihen, miten toisaalta organisaatio voi toipua kriisistä, ja samalla miettiä miten kehittää sen operatiivista toimintakykyä, mikäli merkittävä kriisitilanne tulisi Journalistiliitolle uudestaan eteen.

Kriisiviestintä

Journalistiliiton osalta varsinainen kriisiviestintä, jota tässä raportissa arvioidaan, käynnistyi loppuvuodesta 2023. Tätä ennen Maria Pettersson oli yksityishenkilönä tietokirjailijan roolissa hoitanut elokuussa 2022 julkaistun Suomen historian jännät naiset -kirjaan liittyvää viestintää, joka koski tietokirjallisuuden siteerauskäytäntöjä.

Tekijänoikeusneuvosto antoi 26.10.2023 lausunnon Petterssonin kirjasta. Lausunnon mukaan Petterssonin siteerauskäytännöt tietokirjassa olivat puutteelliset. Journalistiliiton hallitus keskusteli asiasta kokouksessaan 16.11.2023 ja kuuli myös Petterssonia, joka pyysi anteeksi sitä, että sitaattien merkintä ei ollut kirjassa hyvän tavan mukaista ja lupasi ottaa opikseen.

Journalistiliiton puheenjohtaja Hanne Aho kertoi tiedotteessa, että on epäselvyyttä mitä Tekijänoikeusneuvoston lausunto lopulta tarkoittaa kirja-alan käytännöille. Jotkut alan toimijat olivat tuoneet esiin, että asialla saattaisi olla vaikutuksia jopa journalismiin. Moni oli myös sitä mieltä, että vaikutusta ei ole. Liitto ilmoitti jatkavansa keskustelua tästä asiantuntijoiden kanssa. Tämän kokouksen pohjalta liitto teki lehdistötiedotteen 22.11.2023.

Journalistiliitto tuli osaksi luottamus kriisiä liittoon kohdistuvan mediajulkisuuden lisääntyessä. Liitto palkkasi ulkopuolisen viestintäkonsultin avuksi ja käynnisti tehostetun mediaseurannan ja kriisiviestinnän. Seuraavat tiedotteet julkaistiin 28.11.2023 ja 30.11.2024 kaksi tiedotetta, 5.12.2023 ja 8.12.2023.

Journalistiliitto on pieni organisaatio (23+2 osa-aikaista henkilöä), jonka resurssit sitoutuvat päivittäisten perustehtävien hoitamiseen. Loppuvuodesta 2023 tapahtunut Journalistiliiton luottamus kriisi ja sen seurauksena syntynyt mediatapahtuma oli mittaluokaltaan merkittävä suhteessa organisaation kokoon ja resursseihin.

Mediaosumien määrä satakertaistui kuukaudessa, nousten 25 mediaosumasta 250:een, ja sosiaalisen median kommentointi lisääntyi monisatakertaiseksi. Liiton operatiivinen toimintakyky ei riittänyt näin laajan mediakriisin hallintaan tai tehokkaaseen kriisiviestintään eri mediakanavissa. Marras-joulukuussa 2023 juttujen lukijapotentiaalit yksittäisten juttujen osalta nousivat yhteensä arviolta 20-25 miljoonaan (lähde: JL Mediaseuranta Liana Monitor ja Mika Heijari).

Vuonna 2023 liitossa oli 13 900 henkilöä jäsenenä. Liitosta erosi 900 jäsentä, joista suurin osa eläköitymisen tai toiselle alalle siirtymisen vuoksi. Journalistiliiton luottamus kriisi oli eron syynä 20 jäsenellä. Näistä kaksi palasi myöhemmin takaisin jäseniksi. (Lähde: JL - Simon Huldén)

Journalistiliiton erityisyys

Tätä raporttia tehdessä on haastatteluissa noussut paljon pohdintaa siitä, miksi tästä tapauksesta syntyi niin suuri mediakohu. Kun julkinen keskustelu luottamus kriisistä kävi edelleen kiivaana, olivat tutkijat julkaisseet tiedotteen 28.11.2023, jonka mukaan he olivat hyväksyneet Petterssonin anteeksipyyntöön. Julkinen keskustelu ja sosiaalisen median kommentointi jatkui siihen saakka, kunnes Maria Pettersson irtisanoutui tehtävästään Journalistiliitossa 8.12.2023.

Syitä luottamus kriisin syntyyn voi olla mm. se, että liitto ei toimi pelkästään perinteisen ammattiliiton tavoin edunvalvontaa harjoittavana organisaationa, vaan se rakentaa, valvoo ja varjelee myös alan eettisiä periaatteita. Liiton kyky edistää alaa eettisesti on ollut tärkeä tekijä sen vaikutusvallan kehittämisessä.

”Journalistiliiton erityistehtävänä on puolustaa journalismia ja sen eettisiä sääntöjä.”

<https://journalistiliitto.fi/fi/liitto/journalistiliiton-tehtavat-ja-saannot/>

Liittoon kuuluu laaja kirjo eri alojen ammattilaisia, mutta sen ydin on yhdistää media-alan työntekijöitä ja myös vahvistaa heidän ammatti-identiteettiään. Eettisyys on alan ammatillisen identiteetin keskeinen osa. Journalistiliitto on onnistunut ylläpitämään suhteellisen korkeaa järjestäytymisastetta toimittajien keskuudessa.

Myös Journalisti-lehden päätoimittajan rooli on erityinen. Häntä monet haastateltavat pitivät "primus inter pares" eli alansa esikuvana, johon kohdistetaan erityisen korkeita odotuksia.

Koska tekijänoikeuskysymykset ovat yksi liiton asiantuntemuksen kulmakivistä, on ymmärrettävää, että myös näihin liittyviä eettisiä näkökohtia tarkastellaan kriittisesti.

”Yksi useimmin kysytyjä kysymyksiä tekijänoikeusasioista on: Voinko lainata? Miten se pitäisi tehdä?” Journalistiliiton tekijänoikeusjuristi Sanna Nikula

Koska Journalistiliittoa kohdistuu merkittäviä eettisiä odotuksia, voi mikä tahansa poikkeama näistä odotuksista aiheuttaa voimakkaita reaktioita ja edistää mediakohun syntymistä.

”Suuremman vaikutusvallan myötä tulee myös suurempi vastuu. Jos yleisö tai liiton jäsenet kokevat, että liitto tai sen jäsen ei käytä valtaansa eettisten periaatteiden mukaisesti, se voi nostaa voimakkaita tunteita ja reaktioita. Ammatti-identiteetin ja eettisten periaatteiden väliset ristiriidat voivat olla erityisen haasteellisia yhteisölle, joka perustaa yhteenkuuluvuutensa mm. eettisiin arvoihin. Liiton eettisen identiteetin vahvuus on kuitenkin osoittautunut haasteeksi juuri kriisitilanteissa, silloin kun liiton johdon päätöksiä arvioidaan tiukasti eettisestä näkökulmasta.” (valtuuston pj. Antti Laakso)

Liiton toimilla on suuri näkyvyys, mikä tarkoittaa, että sen tekemiset ovat oman alan lisäksi laajan yleisön tarkkailun alla. Tässä luottamuskriisissä alan sisäinen keskustelu käytiin laajassa mediajulkisuudessa. Keskusteluun osallistui sekä liiton jäseniä että liittoon kuulumattomia.

Tärkeimmät havainnot Journalistiliiton suoriutumisesta kriisiviestinnässä

Valmius ja reagoitakyky kriisitilanteessa:

Kriisitilanteissa organisaation kyky joustaa ja reagoida nopeasti on avainasemassa selviytymisen ja sidosryhmien luottamuksen säilyttämisen kannalta. Liiton kyky vastata kriiseihin oli kuitenkin rajallinen. Petterssonin työsuhteesta vastasi liiton hallitus. Hallitus koostuu vapaaehtoisista luottamushenkilöistä ja useimmilla heistä oli vaativa päivätyö. Heillä oli kriisin hoidolle käytettävissä aikaa vain viikonloppuisin tai työpäivän jälkeen. Paljon mediajulkisuutta saavassa kriisissä tarvitaan kuitenkin jatkuvaa tilannekuvan seurantaa, kykyä tehdä tarvittaessa nopeasti päätöksiä ja viestiä jatkuvasti sekä ulkoisesti että sisäisesti luottamuksen säilyttämiseksi.

Tiedottaminen ja kriisiviestintä:

Organisaatiolta puuttui hallituksen tai johtoryhmän hyväksymä virallinen kriisiviestinnän ohjeistus. Tämän vuoksi kriisiviestinnän johtaminen, roolit ja vastuut jäivät ajoittain epäselviksi. Kriisiviestintä edellyttää selkeitä prosesseja ja ennalta sovittua vastuunjakoa.

Tiedottaja Mika Heijarin valmisteleva ehdotus kriisiviestinnän kehittämiseksi oli saatettu tiedoksi johtoryhmälle 5/2022. Kriisiviestinnän simulaatiota oli jo mietitty, mutta koko liiton kattavaa riskien- ja kriisienhallinnan varautumissuunnitelmaa ei oltu vielä saatu valmiiksi. Tämä eri yksiköiden yhteinen suunnitelma ei ollut edennyt toivotussa ajassa, minkä seurauksena liitolla ei ollut hyväksyttyä kriisiviestintäsuunnitelmaa. Lausuntojen antaminen julkisuuteen jäi puheenjohtaja Hanne Ahon tehtäväksi.

Viestintäyksikön esihenkilö ja liiton viestintävastaava Maria Pettersson oli kriisin keskellä ja hänelle ei ollut nimetty varahenkilöä johtamaan kriisiviestintää. Pienen organisaation haasteena on varahenkilöiden puute, mikä teki kriisiviestinnän hoitamisesta akuuttivaiheessa todella haastavaa. Voimakkaasti lisääntynyt mediahuomio ja sosiaalisen median aktiivisuuden merkittävä kasvu loivat kovat paineet organisaation koko viestintäresurssille.

Organisaation perustiedottamisen ohella ei ollut resursseja vastata esimerkiksi sosiaalisen median kommentteihin tai tehdä juttujen oikaisuja. Maria Petterssonilla oli normaali työsopimus, ei johtajasopimus. Hallitus työnantajana (2023-2026) ei voinut kommentoida Petterssonin työsuhdetta koskevia asioita.

Yhteenveto

Keskeinen ongelma tiivistetysti on se, että liiton kriisiviestinnän suunnitelman kehittäminen ja integrointi riskienhallintaan ei ollut valmis. Tämän vuoksi liitolla ei ollut toimintasuunnitelmaa laajan mediajulkisuuden kohtaamiseen. Varahenkilöjärjestelyt puuttuivat ja kriisin hoito tämän vuoksi kangerteli koko prosessin ajan.

Tämä kriisi on tarjonnut organisaatiolle tärkeän, mutta monella tapaa vaikean oppimiskokemuksen. On tärkeää, että organisaatio käyttää tämän kokemuksen oppimiseen ja luottamuksen rakentamiseen, sekä kehittää valmiuksiaan vastaaviin tilanteisiin tulevaisuudessa.

Liittoon kohdistuva vahva sitoutuminen, kokemus kriisiviestinnän haasteista luottamuskriisissä sekä huomattava mediajulkisuus tekivät tilanteesta henkisesti erittäin kuormittavan monille osallisille. Oikeudenmukaisuuden tunne ja reiluuden vaatimus ovat olleet koetuksella, minkä vuoksi luottamuksen uudelleenrakennus vie aikaa.

Maltillinen yhteinen keskustelu ja pitkäjänteinen viestinnän sekä johtamisen kehittäminen Journalistiliitossa ovat avainasemassa luottamuskriisistä toipumisessa.

Kriisiviestinnän kehittämissuositukset tiivistetysti

1. Kriisiviestintäsuunnitelman kehittäminen ja säännöllinen päivitys
2. Integrointi riskienhallinnan prosessiin
3. Kriisiviestintäryhmän organisointi ja varahenkilöjärjestelyt
4. Kriisi- ja häiriötilanneviestinnän koulutuksen järjestäminen
5. Sisäisen viestinnän kehittäminen
6. Mediavalmennusasiat ja säännöllinen harjoittelu
7. Sidosryhmäyhteistyön ja tiedonkulun varmistaminen kriiseissä
8. Mediaseurannan kehittäminen erityisesti sosiaalisen median osalta
9. Kyky vastata myös sosiaalisessa mediassa tarvittaessa
10. Ulkopuolisten viestinnän asiantuntijoiden rooli organisaation tukena
11. Jälkihoidon ja purkumetodien kehittäminen, kuten tarvittavien tukipalveluiden varmistaminen henkilöstölle ja organisaatiolle (coaching, työnohjaus, debriefing jne.)
12. Dokumenttien hallinnan kehittäminen

Moniin esittämiini kehittämiskohteisiin on Journalistiliitossa jo tartuttu kevään 2024 aikana. Hankkeiden läpivienti vie aikaa ja realistinen kehittämissaikataulu kannattaa sopia ja vahvistaa hallituksen tai johtoryhmän päätöksellä.

LIITE:

Journalistiliiton tiedotteet

22.11.2023

Journalistiliiton hallitus keskusteli tekijänoikeusneuvoston lausunnosta

<https://journalistiliitto.fi/fi/journalistiliiton-hallitus-keskusteli-tekijanoikeusneuvoston-lausunnosta/>

28.11.2023

Journalistiliiton hallitukselta vakava moite Maria Petterssonille

<https://journalistiliitto.fi/fi/journalistiliiton-hallitukselta-vakava-moite-maria-petterssonille/>

30.11.2023

Journalistiliiton valtuusto kävi laajan keskustelun luottamus kriisistä

<https://journalistiliitto.fi/fi/journalistiliiton-valtuusto-kavi-laajan-keskustelun-luottamus-kriisista/>

30.11.2023

Journalistiliiton valtuusto keskusteli Petterssonin luottamuksesta: Enemmistö ei antanut tukea

<https://journalistiliitto.fi/fi/journalistiliiton-valtuusto-keskusteli-petterssonin-luottamuksesta-enemmisto-ei-antanut-tukea/>

5.12.2023

Journalistiliiton hallitus kävi läpi valtuuston äänestystä

<https://journalistiliitto.fi/fi/journalistiliiton-hallitus-kavi-lapi-valtuuston-aanestysta/>

8.12.2023

Maria Pettersson irtisanoutunut Journalistiliiton palveluksesta

<https://journalistiliitto.fi/fi/maria-pettersson-irtisanoutunut-journalistiliiton-palveluksesta/>